

GENUSSMART
SÅKLART!

Kalmar kommun
KULTUR- OCH FRITIDSFÖRVALTNINGEN

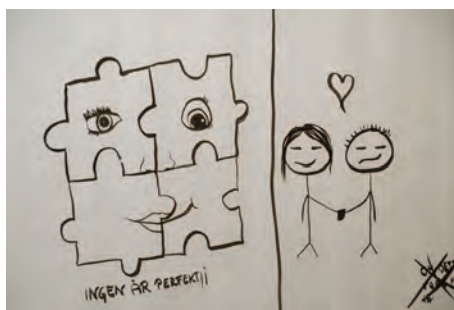
10%

av besökarna var tjejer

Ska det vara så?

INNEHÅLL

Inledning	5	När gjorde vi vad?	24
Pariserbullar och maktkamp	6	En plats för alla	26
Fritidsgården	10	Före och efter	31
Att vara och att göra	12	Avslutande tankar	46
Så här gjorde vi	19	Kalmarmodellen	48
Metod	22	Hej kollegor!	76

EN GENUSSMART FRITIDSGÅRD

- vad betyder det?

En genusmart fritidsgård är ett ställe där alla ungdomar, killar och tjejer, känner sig välkomna, trygga och kan hitta meningsfulla aktiviteter. En genusmart fritidsgård har en verksamhet som motverkar rådande genusordningar, könsstereotypa aktiviteter och gör det möjligt för besökarna att göra normbrytande val och handlingar som inte styrs utifrån förväntningar kring normer och kön.

Du har framför dig en metabok om hur man kan göra när man bestämt sig för att jämställdhetsintegrera sin fritidsgårdsverksamhet. Det är en beskrivning av hur vi valde att göra, men den är långt ifrån något facit. Det finns många metoder och sätt att göra på, och tanken är att metaboken ska ge dig praktiska tips, idéer och verktyg.

MIKAEL ALMÉN

Genusvetare och före detta fritidsgårdsbesökare i Funkabo

Fotograf: Ivar Boson

PARISERBULLAR OCH MAKTKAMP

Mitt starkaste minne från Funkabo fritidsgård är det av alla pariserbullar jag klämde i mig där. De kostade 5 kronor styck och det var ett evigt slickande om läppar för att bli av med allt socker. Jag gick dit på skollunchen och under håltimmarna. Det var inte riktigt fint att gå dit efter skolan sade min medelklassiga-villaförortsnerv till mig, men ibland gjorde jag det ändå.

Det fanns ställen där jag nästan aldrig vistades på gården. I hörnet där biljardbordet stod och dartzavlan hängde och i rummet där pingisbordet var placerat satte jag aldrig min fot. I biljardbordshörnet hängde de coola killarna. Det var tjejbefriat och disken som avskärmade hörnet fungerade också som en fysisk gräns över vilken inte vem som helst fick passera. Kring pingisbordet samlades ofta killarna som var lite töntiga. Även där var frånvaron av tjejer påtaglig, om det nu inte var några tjejer som tittade på när killarna spelade eller undantagsvis när det var könsblandad rundpingis. En aktivitet som var rätt könsneutral var kortspel. Under något år spelade jag och mina kamrater kort på fritidsgården under varenda rast. Med kort i händerna möttes tjejer och killar

KRONAN VAR DEN MAKTLEK SOM VAR MEST VANLIGT FÖREKOMMANDE PÅ FRITIDSGÅRDEN. LEKEN ÄR LIKA ENKEL SOM DUM

bortom kön. Vi spelade vändtia och neger och president. Det bästa man kunde bli var president och det lägst stående var "neger". I efterhand kan jag konstatera att det som förenade oss över könsgränser sorgligt nog alltså var ett rasistiskt spel. Idag, när världens mäktigaste människa faktiskt kombinerar kortspelets antaget oförenliga motsatspar genom att vara både svart och president kan vi åtminstone hoppas att spelet bytt sitt kränkande namn på gården. Kronan var den maktlek som var mest vanligt förekommande på fritidsgården. Leken är lika enkel som dum: Två killar sitter mitt emot varandra vid ett bord. Den ena killen skjuter en femkrona längs med bordsskivan så hårt han kan. På den andra sidan sitter den andre killen med sin ena hands knogar

mot bordet, med vilka han smärtsamt tar emot femkronan. Man fick säga nej till att delta i leken, men man kunde inte riktigt. Den kille som fick ta emot de mest hårda skotten med femman och blödde ymnigast om knogarna utan att knysta om det var häftigast. Han steg i makthierarkin.

På min fritidsgård fanns inga homosexuella, bisexuella, transpersoner eller queers (hbtq-personer). Inte någon. Eller det är klart det fanns. Det är klart vi fanns, men inga av oss var öppna. Långt senare skulle jag förstå att jag inte alls var så ensam som jag länge kände mig på fritidsgården. Några av mina kamrater skulle komma ut på gymnasiet och än fler därefter, men ingen kände sig trygg nog att vara öppen på gården. Heteronormen var alltför stark.

I det jämlika samhället har alla samma makt och möjlighet att utforma sina liv och förverkliga sina drömmar. Eftersom kvinnor och män ryms i gruppen alla går det inte att uppnå jämlikhet mellan alla om vi inte uppnår jämställdhet mellan kvinnor och män. Att arbeta för jämlikhet är inte lätt. Jämlikhet är ett tillstånd som få, om någon, har upplevt. Men vi är många som vill dit. Bristen på bekantskap med detta tillstånd har lett till att det finns olika bilder, drömmar och idéer om vad det innebär och kanske framförallt, olika tankar om vägarna dit. Olika mål kräver som bekant olika medel. Det är kanske därför problem med ojämlikhet visats lösa sig mest framgångsrikt när man angriper dem från olika håll, med olika metoder. Det finns inte en lösning för alla problem, ingen quick fix.

Ibland säger man att ojämlikhet sitter i väggarna. Ibland sitter den på väggarna. Ibland både och. När man talar om att ojämlikheten sitter i väggarna syftar man på de osynliga normer som är så självklara att de inte behöver uttalas. De finns bara där, som osynliga ramar för hur man bör agera eller inte. Som osynliga gränser som avgör vart man får röra

sig eller inte beroende på om man är tuff eller tönt, tjej eller kille. Ibland återfinns de begränsande normerna i ett rasistiskt kortspel, en annan gång i ett mossigt maskulinitetsideal där man vinner makt och respekt om man utstår smärtan från en femkrona som skjuter sönder ens knogar och gör att blodet sprutar. Andra normer gör det omöjligt att komma ut som hbtq-person på gården.

Den kanske allra starkaste normen på fritidsgården var den som sade att killar och tjejer var väldigt olika och inte skulle ha så mycket att göra med varandra (förutom i det heterosexuella orrspelet i rundpingisen eller vid tjuvrökningen bakom huskanten när det var säsong för parbildning).

Biljardhörnan och pingisrummet tog upp säkert en femtedel av lokalens yta. Denna femtedel var tydligt manligt könskodad eftersom nästan enbart killar nyttjade dessa platser. Även

övrig lokal besöktes framförallt av killar, i synnerhet om kvällarna. Det fanns alls ingen del av lokalen som var feminint kodad. Ingen plats där det enbart hängde tjejer.

JÄMLIKHET ÄR ETT TILLSTÅND SOM FÅ, OM NÅGON, HAR UPPLEVT. MEN VI ÄR MÅNGA SOM VILL DIT

Ibland använde ledarna på fritidsgården medvetet könsseparerade verksamheter. Vi delades in i kill- och tjejgrupper. Killgruppen fick köra gokart och åka och spela biljard på en annan fritidsgård. Tjejgruppen fick pyssla, minns jag.

Könsuppdelade grupper kan möjligen användas som ett verktyg för att uppnå jämställdhet, men det måste då ske med en fingertoppskänsla och kunskap om genus så man inte cementerar könsstereotyper istället för att bidra till att bryta dem. Risken med könsuppdelade grupper är alltid att det finns personer som inte trivs med att delas upp på detta sätt och inte känner att de delar erfarenheter med de personer som de delats upp med. Som garderobshomo kände jag mig exempelvis sällan bekväm i enkönade killgrupper och hade helst velat

hoppa ner i någon djup grop och inte komma upp igen var gång vi skulle delas upp i könsseparerade grupper där vi skulle få diskutera hur man som kille skulle närma sig det andra könet.

När man talar om att ojämlikheten sitter på väggarna är det ofta än mer konkret än de där oskrivna normerna som sitter i dem. På väggarna i biljardhörnet på Funkabo fritidsgård satt navkapslar från häftiga bilar. Det är ett konkret exempel på hur det som sitter på väggarna kan bidra till att könskoda en lokal, men det kan även handla om affischer, skyltar eller liknande som sänder budskap till fritidsgårdsbesökarna. En affisch med en avklädd tjej, sänder ett visst budskap. En affisch med ett heterosexuellt par sänder ett annat. Om gården har könsuppdelade toaletter, är det ett uttryck för en medveten strategi för att uppnå jämställdhet eller en slentrianmässig uppdelning mellan tjejer och killar som bidrar till att upprätthålla särskiljande av kön? Vilka syns egentligen i lokalen? Sänder lokalen ut signaler om kön? Om sexuell läggning? Etnisk tillhörighet? Religion? Klass? Funktionalitet?

Oavsett om de begränsande normerna sitter i eller på väggarna så visar Kalmar kommuns arbete med fritidsgården att väggar både går att flytta och måla om. Affischer och navkapslar kan plockas ner och bytas ut. Normer kan förändras och makthierarkier kan bekämpas.

Under ett sådant arbete är frågor som ”Vem får vad och på vilka villkor?” och ”Vem tar plats på vems bekostnad?” högst relevanta att ställa. För att lyckas med att nå målsättningen om en mer jämlik fritidsgård behöver flera saker ske. Lokalerna måste bli bra i bemärkelsen att de inte ska bidra till att förstärka begränsande normer. Fritidsledarna behöver kunskaper om makt, normer, genus och jämlikhet för att kunna agera goda förebilder och ha verktyg att ingripa om något är på väg att gå snett. Slutligen behöver även fritidsgårdens besökare få stöd och kunskaper för att

tänka bortom gängse normer. För att allt detta ska vara möjligt krävs resurser i form av tid och pengar. Men det krävs framförallt ett idogt, långsiktigt arbete. Det handlar om att nöta, tjata, göra om, göra rätt och att inte ge sig. För resultatet är värt arbetet.

Den jämlika och jämställda fritidsgården är den som skapar förutsättningar för en rolig och meningsfull fritid där det är intresse och lust, inte makthierarkier eller normer kring kön, som styr verksamheten. Dit kommer lika många tjejer som killar och såväl lokaler, ledare som gemenskapen i sig uppmanar till könsöverskridande aktiviteter. Pysselhörnan är inte feminint kodad och biljardbordet är inte manligt. Den som känner för att pyssla gör det och uppmuntras göra det. Och den som vill spela biljard gör det.

På den jämlika fritidsgården får alla möjlighet att utveckla sin fulla potential. Jag har aldrig varit där. Men jag går hemskt gärna dit och köper mig en pariserbulle.

Mikael Almén

Genusvetare och fd. fritidsgårdsbesökare i Funkabo

FRITIDSGÅRDEN

Fritidsgård

Fritidsgården ska vara en mötesplats för flickor och pojkar där de ska få möjlighet att upptäcka och utveckla sina intressen och sin kreativitet. Verksamheten ska vara frivillig och öppen för alla. Besökarna kan komma och gå när de själva vill. Fritidsgårdens verksamhet syftar till att låta unga människor mötas under fria former och i en trygg miljö. Verksamheten kan vara både öppen och mer eller mindre schemalagd. På fritidsgården möts många ungdomar med olika bakgrund, intressen och behov. Det ska finnas plats för alla.

Fritidsledare

En fritidsledare har en komplex roll. Den ska arbeta med att skapa möjligheter för flickor och pojkar att få en meningsfull fritid. Fritidsledaren ska hjälpa ungdomar att skapa relationer till andra människor, och stödja deras identitetsutveckling. Fritidsledaren ska stärka flickor och pojkars självbild, självförtroende och självkänsla. Fritidsledaren ska vara en god förebild, bekräfta de flickor och pojkar som kommer till gården, identifiera och tolka ungdomars behov och vara ett bollplank. Genom att finnas till hands, lyssna och prata om funderingar ungdomarna har kan fritidsledaren utmana och ifrågasätta beteenden eller åsikter som kan vara kränkande för andra. Ungdomar ska stimuleras till att ta egna initiativ och till att driva egna projekt.

HELEN NILSSON

Samordnare för jämställdhetsintegrering

Fotograf: Jörgen Axelsson

ATT VARA OCH ATT GÖRA

- EN GENUSSMART FRITIDSGÅRD

Basen i allt jämställdhetsarbete är kunskap om genus. Vad är genus? Vad är jämställdhet? Hur hänger det ihop? Och hur omsätter vi kunskapen i praktiken, så att jämställdhet inte är något vi bara ÄR på en fritidsgård – utan även något vi GÖR?

En kunskapsfråga

Genus och jämställdhet är en fråga om kvalitet i fritidsgårdens verksamhet, det tror jag att många kan vara överens om. Men frågan är snarare: hur gör vi för att jämställdhet ska genomsyra verksamheten på en fritidsgård och vad är en jämställd fritidsgård? Ett framgångsrikt arbete med att kvalitetsäkra verksamheten utifrån ett jämställt perspektiv kräver tydliga mål, resurser och systematik. Saknas någon av delarna faller själva processen. Dessutom måste det även finnas en hel del vilja och mod. Ibland kan arbetet vara tufft och utsatt för motstånd från omgivningen.

Kunskap ger möjlighet att upptäcka genusstrukturer, och utan den insikten blir det svårt att göra något åt ojämställdhet. Brist på kunskap om genus begränsar flickors och pojkars möjlighet att utveckla en fri identitet. Utan kunskap kommer vi med all sannolikhet att fortsätta göra som vi alltid gjort,

vi kan riskera att helt oreflekterat bidra till att bekräfta ojämställdhet. Vi är ju redan jämställda, eller? För att upptäcka begränsningarna måste var och en ”ta på våra genusglas” och studera verksamhetens genusstruktur och maktordningen mellan killar och tjejer. Hur värderas kvinnors och mäns egenskaper? Hur särskiljs kvinnor och män? Vilka överordningar och underordningar finns?

Genus är ett etablerat forskningsområde där kön och genus är olika analytiska kategorier. Begreppet genus har under de senaste decennierna alltmer ersatt begreppet könsroll för att markera att genus inte är en ”roll” som killar och tjejer kan kliva in och ut ur, något som man fritt väljer ungefär som ett klädesplagg. Genus är något som vi fasis in i av tradition, av förväntningar och värderingar i ett samhälle och som åter-skapas kontinuerligt. Genusstrukturer beskriver de mönster som skapar och upprätthåller maktordningar mellan tjejer

GENUS

är ett begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig teoribildning som används för att förstå och urskilja föreställningar, idéer, beteenden och handlingar som tillsammans formar människors sociala kön. Det som betraktas som manligt och kvinnligt konstrueras av värderingar och attityder som råder i en viss kultur och dessa förändras över tid och rum. Dessa förväntningar kopplas till vissa attityder och värderingar, s.k. stereotyper, som får maktstrukturella konsekvenser i form av överordningar och underordningar. Detta skapar orättvis fördelning av resurser, orättvist bemötande och kränkande behandling.

Nationalencyklopedin

KÖN

är de fysiska organ hos individer som beror på vilken typ av könsceller individen producerar, alltså det biologiska könet.

Nationalencyklopedin

och killar som är kopplade till vilket kön och genus som individerna har. På en fritidsgård kan det till exempel handla om vem som deltar i vilka aktiviteter. Finns det utrymmen på gården som "ägs" av särskilda grupper? Hur ser arbetsfördelningen ut i personalgruppen?

En genusmart fritidsgård

För att lättare kommunicera jämställdhetsarbetet myntade vi begreppet genusmart fritidsgård. Begreppet kändes användarvänligt och lite nytänkande.

Hur ser då en genusmart fritidsgård ut? Det enkla svaret är att en fritidsgård är jämställd när tjejer och killar har samma makt och möjligheter att påverka sin egen utveckling. Jämställt är det när tjejer och killar kan ta del av verksamheten på lika villkor utan begränsningar på grund av sitt kön. På en genusmart fritidsgård är jämställdhet integrerat i hela verksamheten. All planering av aktiviteter och utbud ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv och jämställdhet ska finnas i mötet mellan alla på fritidsgården. Vår definition av en genusmart fritidsgård är **"En mötesplats för ungdomar där både tjejer och killar har lika möjligheter att utvecklas efter sina intressen och förutsättningar oavsett genus. En plats med medvetna och strukturerade aktiviteter, men också en plats att hänga och bara vara. En genusmart fritidsgård är en jämställdhetssäkrad fritidsgård – bra för alla"**.

Att mäta jämställdhet

Att mäta graden av jämställdhet på en fritidsgård kan vara svårt. Att skilja mellan kvalitativ jämställdhet och kvantitativ jämställdhet (fördelning 60 - 40 %) är viktigt. Den kvantitativa jämställdheten använder de analytiska redskapen pojkar/män och kvinnor/flickor som mätinstrument. På en fritidsgård kan fördelningen av antalet besökare, uppdelat i killar och tjejer, vara en typ av mätning av hur jämställd gården är. Detta är sällan hela sanningen men kan ge en viktig indikation på för vem gården är till för och vilken målgrupp som gården når. Att mäta den kvalitativa jämställdheten är svårare men ger en mer nyanserad och djupare bild. För att mäta en kvalitativ jämställdhet behöver vi utvärdera maktordningar och relationer, den individuella och subjektiva upplevelsen, analysera värderingar och normer samt effekter som olika arbetssätt får för olika grupper och individer. Ett alltför ensidigt fokus på att mäta jämställdhet utifrån antal tjejer och killar kan förstärka betydelsen av kön i en verksamhet.

Att göra jämställdhet

Alla aktiviteter som görs på en genusmart fritidsgård måste uppfylla de jämställdhetspolitiska målen och verksamheten måste planeras utifrån dem. Har tjejer och killar samma makt och inflytande? Målet med allt jämställdhetsarbete är att uppnå en verklighet där kön inte har någon betydelse, men för att komma dit måste vi utgå från att kön har betydelse. Att vara genusmedveten innebär att ha insikt om och att arbeta utifrån att killar och tjejer som grupp betraktad ibland har liknande behov och förutsättningar och ibland har olika behov och förutsättningar. Att ha specifika tjej- och killkvällar kan till exempel vara ett sätt att nå jämställdhet om det finns tydligt mål och syfte med aktiviteten. Det kan vara befogat om det finns grupper vars behov inte kan tillfredställas i könsblandade grupper. Det kan till exempel handla om att "freda" en sporthallsaktivitet endast för tjejer om det finns begränsande strukturer som hindrar dem från att delta i sport om killar är med. Om vi väljer en sådan metod måste personalen fundera noga över vad mål och syfte är med aktiviteten. Det kan innebära en krock mellan olika värden (förstärka betydelsen av kön kontra tjejers rätt att utvecklas fysiskt) och en djupare värdeanalys är då på sin plats. Att generellt använda sig av separata tjej- och killaktiviteter kan, om vi inte är försiktiga, snarare förstärka betydelsen av kön och för grupper inom gruppen kön (till exempel transpersoner) direkt upplevas kränkande och skapa en känsla av utanförskap.

För att uppnå en genusmart fritidsgård är det viktigt med ett normkritiskt fokus. Det kräver att vi som fritidsgårdspersonal frågar oss själva: Vilka normer och värderingar styr mig och mitt arbete på fritidsgården? I bemötandet och hur jag planerar aktiviteter och utbud? Vilka grupper utgår jag ifrån? Vilka normer finns bakom mitt sätt att hantera konflikter? Att ständigt ha ett normkritiskt fokus gör att fritidsgårdens bakomliggande normsystem synliggörs. Det som betraktas som avvikande och ovanligt får ofta mindre värde i en verksamhet. De ungdomar som avviker från normen, så kallade normbrytare, riskerar i högre grad diskriminering och att hamna utanför gemenskapen. De som följer normen ses som självklara och har i regel högre status. Synen på hur vi förväntas vara och vad vi förväntas göra behöver ständigt utmanas. Fritidsgården har en viktig uppgift att framförallt utmana medias normerande bild av hur vi är som man och kvinna, tjej och kille.

JÄMSTÄLLDHET

är ett tillstånd där män och kvinnor har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på livets alla olika områden. Jämställdhet ingår i det samlade begreppet jämlikhet. Begreppet etablerades i Sverige i samband med att frågan om lagstiftning mot könsdiskriminering tog fart i början av 1970-talet. Sverige fick sin första jämställdhetslag 1979. (se jämställdhetslagen, likabehandlingslagen, arbetsmiljölagen) 1994 fastställdes, med propositionen "Delad makt, delat ansvar", övergripande mål för svensk jämställdhetspolitik.

www.ne.se/jamstalldhet

JÄMLIKHET

handlar om principen att alla människors lika värde, oavsett etnisk tillhörighet, sexuell läggning och könsöverskridande identitet, funktionshinder, ålder och kön.

www.ne.se/jamlikhet

**JÄMSTÄLLDHETS-
INTEGRERING**

är sedan 1995 en av EU och FN antagen metod för att integrera ett jämställdhetsperspektiv i all planering, i alla viktiga processer och i alla beslut som rör en verksamhet. Syftet med metoden är att hela processen, från politiskt beslut till effekt för medborgare ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv.

www.skl.se/vi-arbetar-med/jamstalldhet/jamstalldhets-integrering

HBTQ

betyder homosexuella, bisexuella, transpersoner och queer. Transpersoner är ett samlingsbegrepp för bland annat transsexuella (som vill eller har bytt kön), transvestiter (som inte vill byta kön) och individer som överskrider normerna för hur man uttrycker sin könsidentitet. Queer är en identitet som var och en får definiera själv, i grunden ett begrepp som beskriver den som går utanför ramarna när det gäller normer kring kön.

www.rfsl.se

Aktiviteter som till exempel handarbete har en feminin könskodning och ingår kanske inte i normen för manlighet. Att som fritidsgårdspersonal medvetet och systematiskt arbeta med sig själv som normbrytande förebild är viktigt. Det händer något med normen kring maskulinitet om en man sysselsätter sig med traditionellt ”kvinnligt femininiserade” aktiviteter. Normbrytande förebilder öppnar upp och breddar snarare än begränsar och därför är det viktigt att personalen på ett systematiskt sätt skapar förutsättningar och uppmuntrar killar och tjejer till olika könsöverskridande aktiviteter. Verksamheten måste styras så att killar och tjejer kan göra val som inte främst baseras på tradition, förväntningar och normer. Både tjejer och killar ska få tillgång till både feminint och maskulint kodade aktiviteter. Att kvalitetsäkra fritidsgårdsverksamhet utifrån ett jämställt perspektiv handlar inte om att killar inte får vara killar, tjejer inte får vara tjejer eller att könsneutralitet skulle vara ett eftersträvanvärt ideal för individer. Istället handlar det om att verksamheten inte ska vara begränsande. Att arbeta med normkritik innebär inte en normfri och gränslös fritidsgård, tvärtom. Gränserna blir än mer viktiga, men att ifrågasätta gränser som sådana, vilka gränser vi har och varför, skapar högre medvetenhet och tydlighet om villkoren för besökande killar och tjejer. Till exempel har fenomen som ”skojbråk” en tendens att dölja kränkningar. Även en så kallad ”rå men hjärtlig jargong” kan vara ett uttryck för kränkningar. På en fritidsgård ska det finnas ett genomtänkt arbetsätt med en tydlig gränssättning.

Tillsammans med genusmedvetenhet och normkritik är begreppet intersektionalitet centralt i personalens arbete med genusmart fritidsgård. Maktordningar mellan kön existerar inte i ett tomrum utan alltid i interaktion med andra maktordningar, exempelvis etnicitet, klass, sexuell läggning. Kön är dock den maktordning som skär igenom alla andra maktordningar och därmed blir ”alltid kön, men inte bara kön”, en viktig utgångspunkt i arbetet med en genusmart fritidsgård.

Jämställdhetsarbete handlar inte bara om grupper av tjejer och killar. Ett effektivt arbete med jämställdhet innefattar även ett arbetssätt som inkluderar individer som inte per automatik identifierar sig som antingen eller. Jämställdhetsarbete som leder till en verksamhet där kön inte har betydelse handlar om att bredda normer kring kön och identitet, att motverka kategoriseringar. En viktig del är att integrera hbtq-frågor

i verksamheten och att motverka bland annat heteronormen. Att ha rutiner och aktiviteter, som till exempel diskussionsgrupper, som ständigt utmanar ”boxen” för identitet kopplat till sexualitet är ett viktigt redskap.

En verksamhet för alla

Våra förutfattade meningar om vad killar är och tjejer är och bör vara, gör det svårt för ungdomar att själv skapa en egen, individualiserad, identitet. Att få växa och utvecklas till en individ och inte först och främst som representant för ett kön, är viktiga värden som fritidsverksamhet ska förvalta. Jämställdhet är en demokratisk rättighet, men framförallt handlar det om att ha en hög kvalitet i verksamheten för både hon, han och hen. En jämställd fritidsgård är en medveten fritidsgård där göra jämställdhet är i fokus.

De teoretiska utgångspunkterna för arbetet med genusmart fritidsgård har varit:

- Både män och kvinnor, tjejer och killar kan vara både manliga och kvinnliga. Det finns inget typiskt manligt och kvinnligt.
- Killar och tjejer är mer lika än olika, och vi utgår från att det är större skillnad inom grupperna än mellan dem.
- Samhällets genuskontrakt bygger på isärhållning samt över- och underordning.
- Kön är en kategori som interagerar med andra maktordningar.
- Genusordningen återskapas ständigt genom förväntningar, föreställningar och symboler.
- Genus är starkt kopplat till identitetsskapande. Med kunskap i ryggen kan vi börja se strukturer och först därefter börja förändra och göra jämställdhet och på riktigt skapa en verksamhet som är till för alla, inte bara för några.

Helen Nilsson

Samordnare för jämställdhetsintegrering

FEMINISM

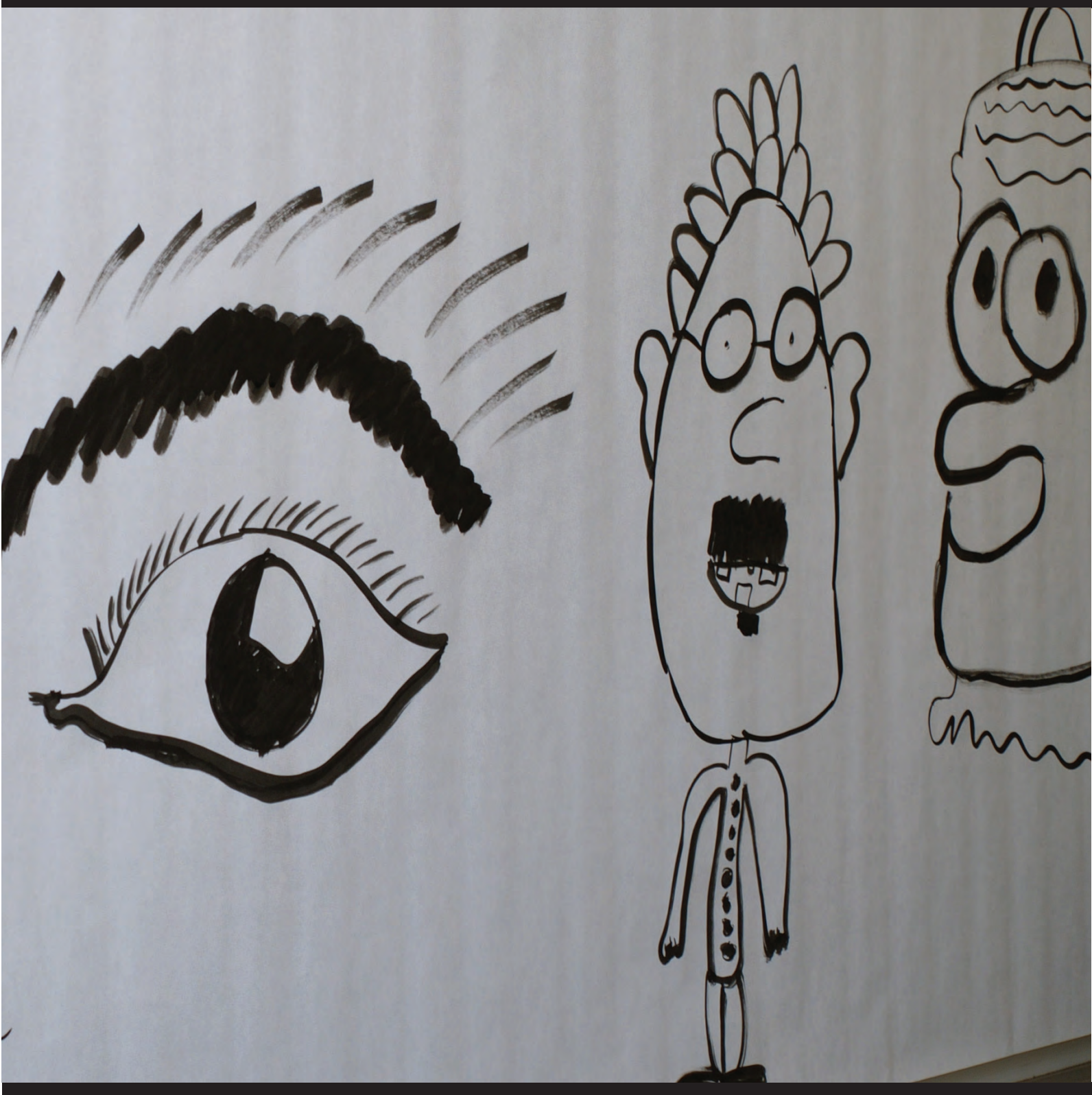
är en politisk rörelse för kvinnors politiska, ekonomiska, sociala och sexuella jämställdhet med män. Det finns olika inriktningar (likhet,- särart,- radikal,- queer,- social,- liberal,- postmodernistisk och postkolonial feminism) men gemensamt för alla är att kvinnor som analytisk kategori definieras i förhållande till mannen som betraktas som norm i samhället. Feminism utgår från att kvinnor traditionellt sett är och har varit underordnade mannen (den s.k. partiarkatsteorin) samt att detta bör förändras.

Nationalencyklopedin

INTERSEKTIONALITET

innebär att analysera hur olika maktordningar är sammanflätade. Ett analytiskt hjälpmedel som inte värderar någon maktordning högre än någon annan. Olika maktordningar samspelar med varandra, utgångspunkt alltid kön men inte bara kön.

www.jamstall.nu

tanke - medvetenhet - handling - förändring

SÅ HÄR GJORDE VI...

Kalmar kommuns mål är att ha jämställdhetsäkrad verksamhet och service för invånarna. För att nå detta mål beslutade kultur- och fritidsförvaltningen 2007 att fritidsgårdarna skulle se över sitt arbetssätt så att servicen och bemötandet till flickor och pojkar gavs på lika villkor.

Fritidsgårdarna genomförde en kartläggning 2008-2009. Den analyserade verksamheten ur ett jämställdhetsperspektiv och resultatet visade att

- fler män än kvinnor arbetade som fritidsledare
- fler pojkar än flickor besökte fritidsgårdarna
- aktiviteter som biljard, pingis och TV-spel utnyttjades till större del av pojkar, och aktiviteter som pynt och ”snack i fiket” dominerade bland flickor
- pyssel och bakning var aktiviteter där flickor och pojkar deltog i samma utsträckning
- fysiska tävlingar dominerade stort bland pojkar och sällskapsspel verkade vara mer intressant för flickor.

När kartläggningen var genomförd påbörjades arbetet med att formulera mål och åtgärder. Det var svårt att veta vilka faktorer som hade lett till att fler pojkar än flickor besökte fritidsgårdarna. Det kunde bero på öppettider, lokalernas

fysiska miljö, aktiviteter på fritidsgården eller könsfördelning bland personalen. Den fysiska miljön kunde ha stor påverkan - att inte våga sig in, bli uttittad eller att inte kunna sitta tryggt i en mindre grupp. Eftersom majoriteten av besökarna var pojkar kunde det ha medfört att verksamhetens aktiviteter främst motsvarade pojkars behov.

Mål

- Andelen flickor på fritidsgården ska öka varje år och år 2014 är minst 40 % av besökarna flickor.
- Fritidsgården ska vara en mötesplats där både flickor och pojkar har lika möjlighet att utvecklas efter sina intressen och förutsättningar.

För att uppnå målen ville vi:

- förändra fritidsgårdens fysiska miljö för att påverka rörelsemönster och beteenden, skapa nya aktivitetsområden och anpassa utrustningen

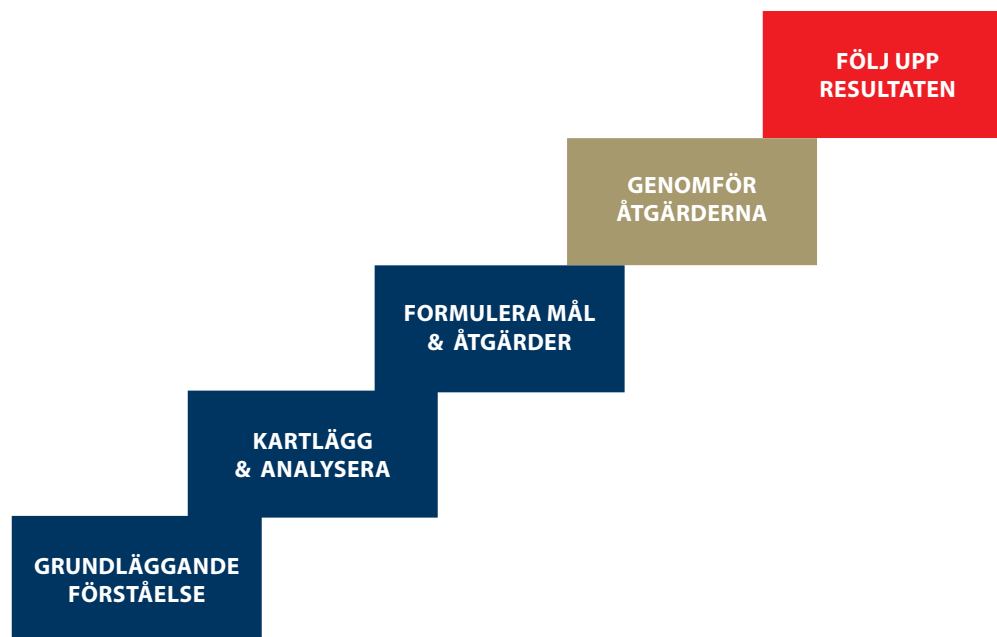
*”Det är mycket roligare
nu, finns mer att göra
på gården nu än innan.
Inte så stökigt”
Besökare tjej*

- öka personalens genuskompetens. Personalen som arbetar på fritidsgården ska vara genusmedvetna och ha kunskap om jämställdhetsintegrering
- förändra innehållet i verksamheten så att bemötande och aktiviteter sker på ett genusmedvetet sätt.

Förändringsarbetets syfte har varit att skapa en verksamhet som motverkar rådande genusordningar och könsstereotypera aktiviteter. Verksamheten ska göra det möjligt för besökarna att göra normbrytande val som inte styrs utifrån kön. En jämställd fritidsgård innebär ett förändrat beteende för personalen och detta kräver insikt och kunskap. Vi insåg att det var viktigt att först gå från kunskap till färdighet på ett teoretiskt plan innan vi var redo att omsätta tankarna i en fysisk miljö och bemötande. Därför använde vi ”trappan från medvetenhet till färdighet” som utgångspunkt för olika utbildningsinsatser.

Trappan

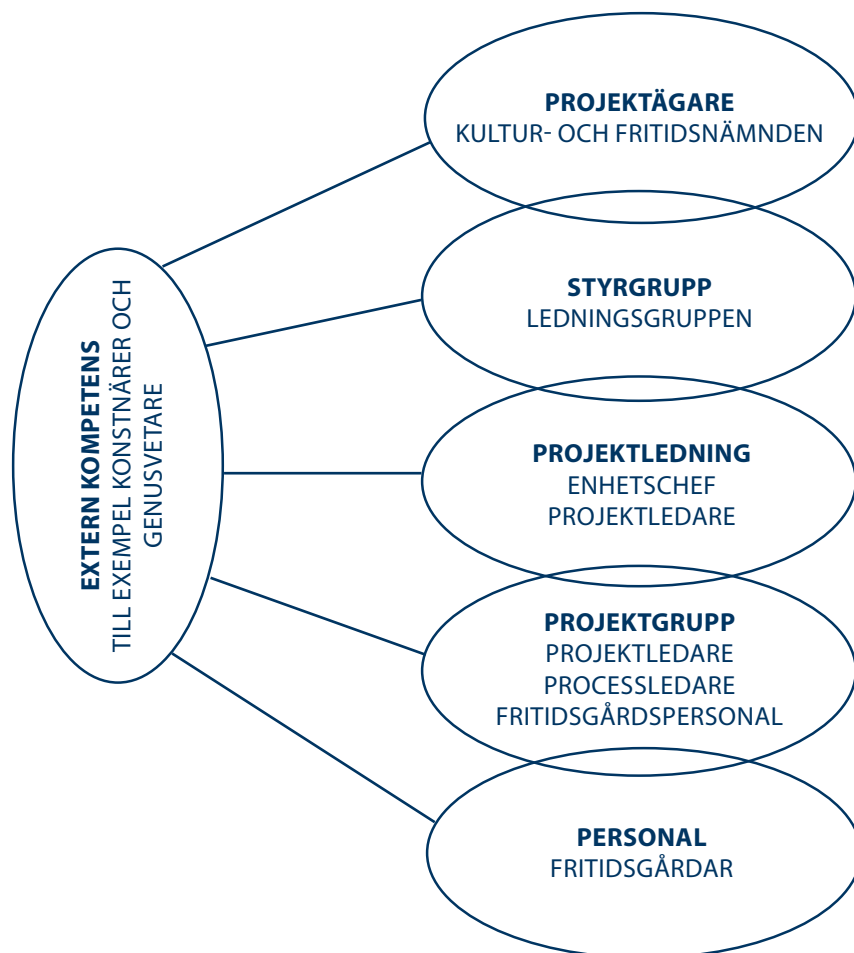
För att arbetet med jämställdhetsintegrering ska bli långsiktigt och hållbart behöver man arbeta systematiskt. Trappan är ett hjälpmedel för arbetet med jämställdhetsintegrering ska bli hållbart.

Organisation

En förutsättning för att ett förändringsarbete ska lyckas är en tydlig projektorganisation där samspel, kommunikation och engagemang i olika delar av verksamheten är viktiga beståndsdelar. För att kunna driva förändring krävs ett tydligt politiskt ägarskap som sätter ramar och följer utvecklingen. Styrningen fanns i styrgruppen där ledning och projektledare fattade beslut i samspel med vår projektägare, kultur- och fritidsnämnden.

Projektledningens ansvar var att organisera förändringsarbetet, driva utvecklingen framåt och engagera och motivera. Fritidsledarna var de som genomförde förändringarna i praktiken. Det var avgörande att de var kunniga och engagerade. Det viktiga med det här arbetet är att alla nivåer, alla länkar i kedjan, är engagerade och strävar åt samma håll. Styrkedjan måste hänga ihop genom alla led.

MÅL

Nationella jämställdhetspolitiska mål: Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

(Prop. 1993/94:147)

Det övergripande målet förtydligas i fyra delmål:

(SOU 2005/6:66, Prop. 2005/06:155)

- jämn fördelning av makt och inflytande
- ekonomisk jämställdhet
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
- mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

www.regeringen.se/www.jamstall.nu

tanke - medvetenhet - handling - förändring

METOD

En jämställd fritidsgård innebär ett förändrat beteende för personalen, och detta kräver insikt och kunskap. För att gå från tanke, genom medvetenhet och handling till förändring, så var olika utbildningsinslag basen i utvecklingsarbetet. Inte bara de som arbetade på just Funkabo fritidsgård utan samtliga Kalmar kommuns fritidsledare fick utbildning.

Utbildning

Alla våra fritidsledare och kultur- och fritidsförvaltningens ledningsgrupp gick en tredagars JGL-utbildning (Jämställdhet Göra Lära). Syftet var att ge grundläggande kunskaper om jämställdhet, genus, samhälle och arbetsmarknad. 2012 genomförde vi en uppföljning av utbildningen.

Representanter för varje fritidsgård har gått en påfyllnadskurs, Hållbar Jämställdhet, 7,5 högskolepoäng via Linnéuniversitetet. Syftet var att öka medvetenheten och kunskapen om maktstrukturer, hur ojämställdhet tar sig uttryck och hur man kan bryta mönstren.

Workshop

Vi genomförde en workshop med fritidsledare i samarbete med konstpedagoger och konstnärer. Avsikten var att studera gårdarnas miljöer. Personalen diskuterade bland annat hur fritidsgårdar fysiskt kan utformas så att de blir genusmarta.

När ombyggnationen var klar gjorde vi en genusvandring där konstnärerna presenterade tanken och visionen om den konstnärliga utformningen och dess koppling till genusmart fritidsgård. Målet var att identifiera det genusmarta i varje rum och på hela gården.

*”Jag tenderar att bli
ännu mer macho när
jag är med macho-
killar”
Personal man*

Handledning

Under två heldagar deltog samtliga fritidsledare i handledning av Amphi produktionen kring det pedagogiska materialet ”Machofabriken”. Ett material kring normkritik, värderingar, HBT-frågor, genus, makt, maskuliniteter och feminiteter. Några fritidsledare från varje gård har dessutom blivit certifierade handledare av Machofabrikens material.

Nätverk

Utbildning är en viktig första del i att öka kunskap och medvetenhet, men om inte utbildningar följs upp tenderar de att förlora sitt syfte. Som ett komplement till grundläggande utbildningar skapade vi ett nätverksprogram där personal kontinuerligt fått möjlighet att utveckla den kunskap som de fick bland annat i JGL. Nätverksträffarna var en viktig plattform för att skapa samsyn, stödja varandra, diskutera utmaningar och ta fram verktyg. Nätverksgrupperna bestod av cirka tio fritidsledare som träffats två timmar en gång i månaden under ledning av en processhandledare. Träffarnas innehåll beror på vilket behov som finns och är även viktiga för att ge mod, inspiration och bekräftelse.

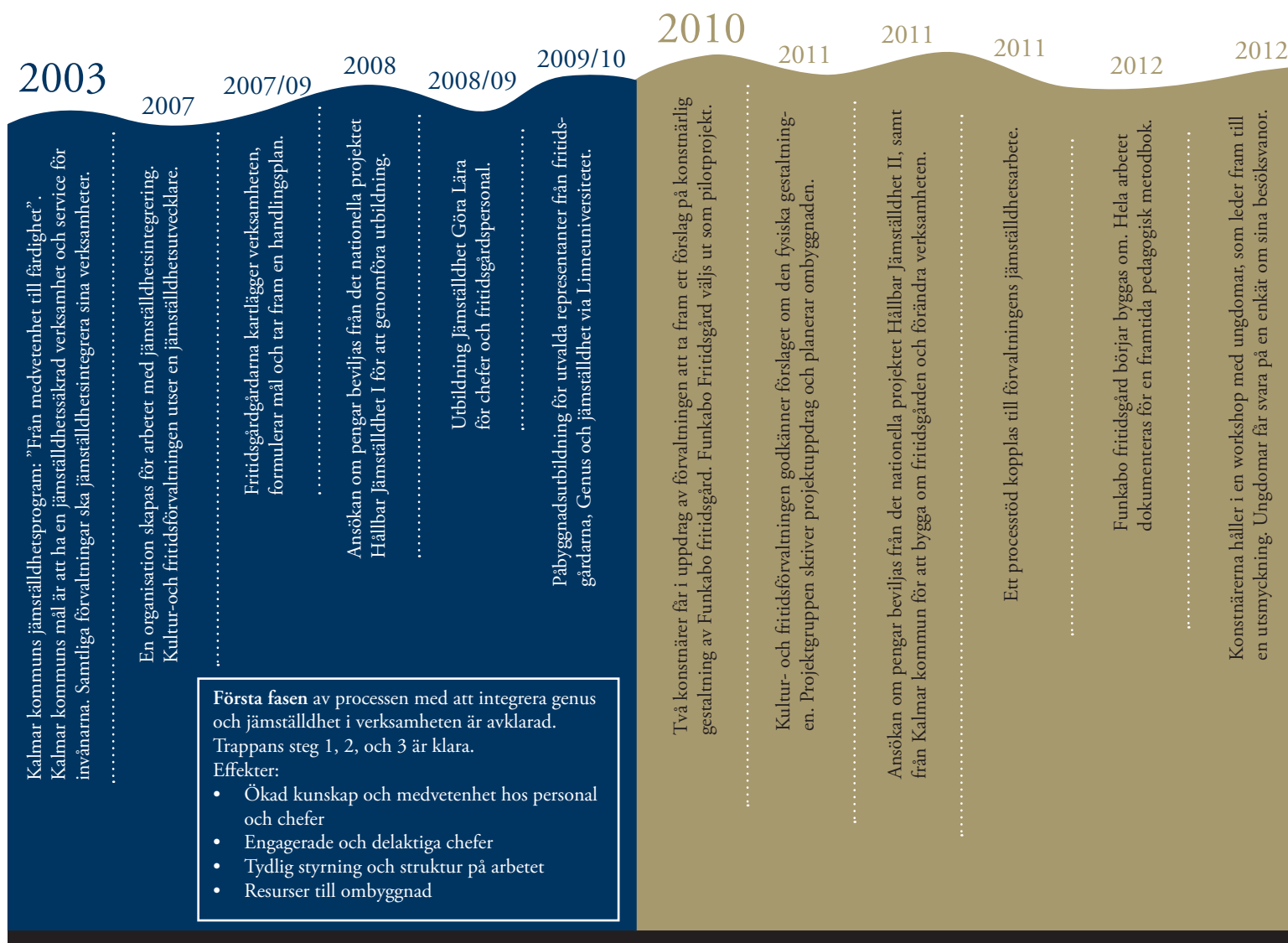
NÄR GJORDE VI VAD?

- VÅR VÄG TILL EN GENUSSMART FRITIDSGÅRD

■ FORMULERA MÅL & ÅTGÄRDER, GRUNDLÄGGANDE FÖRSTÅELSE OCH KARTLÄGG & ANALYSERA

■ GENOMFÖR ÅTGÄRDERNA

■ FÖLJ UPP RESULTATEN

2012/13

”Det goda mötet” – Kalmar läns fritidsgårdar deltar i ett regionalt projekt i syfte att kompetensutveckla fritidsledare. En gemensam värdegrund arbetas fram.

2012

Personal från Funkabo fritidsgård får handledare i jämställd verksamhet.

2012

Personalen på Funkabo fritidsgård bildar ett nätverk som myntar begreppet Genusmart fritidsgård.

2012/13

Handledning kring normkritik, Amphi produktion, vid två heldagar för all fritidspersonal.

2012

Funkabo fritidsgård - den genusmarta fritidsgården invigs november 2012.

2012

Personal går en genusvandring på den nya fritidsgården.

2013

Nätverksråffar startar även på andra fritidsgårdar.

Projekt Hållbar Jämställdhet II avslutas. Kostnaden för hela projektet blev cirka 2 miljoner kronor.

Tredje fasen av processen med att integrera genus och jämställdhet i verksamheten blir aldrig avklarad utan ska ingå i förvaltningens ordinarie kvalitetsuppföljning. Trappans steg 5, uppföljning, måste vi ständigt arbeta med.

Hur fortsätter vi:

- Kontinuerlig uppföljning av jämställd hetsarbetet via nyckeltal och statistik
- ”Gör vi det vi ska på rätt sätt?” Kvalitativ uppföljning av metoder och arbetssätt
- Utvärdering med personal och chefer
- Fortsatt styrning via mål och tydligt, engagerat ledarskap
- Regelbundet stöd till personal via handledning, inspiration och utbildning

Andra fasen av processen med att integrera genus och jämställdhet i verksamheten är avklarad. Trappans steg 4 är klar.

Effekter:

- Verktyg och metoder för en genusmart fritidsgård finns
- Lokalerna på Funkabo fritidsgård ger förutsättningar för en genusmart verksamhet
- Andelen flickor på fritidsgården har gått från 10% till 43%

tanke - medvetenhet - handling - förändring

EN PLATS FÖR ALLA

Fotograf: Jörgen Axelsson

PAMÉLA KARLSSON OCH PERNILLA FRID

”En mötesplats för ungdomar, där killar och tjejer har lika möjligheter att utvecklas efter sina intressen och förutsättningar oavsett genus. En plats med medvetna och strukturerade aktiviteter, men också en plats där man kan hänga och bara vara. En genusmart fritidsgård är en jämställdhetssäkrad fritidsgård – bra för alla!”

Hur miljön ser ut påverkar hur vi betar oss. Därför anlidade vi två konstnärer som fick ge sin syn på hur det genusmarta kunde genomsyra hela gården som en konstnärlig gestaltning. Tillsammans med en arkitekt skapade de en gård där varje kvadratmeter var genomtänkt ur ett genusperspektiv. Det var Pernilla Frid och Paméla Karlssons vision att fritidsgården skulle vara en plats för alla, en offentlig miljö där alla var välkomna. Därför var det viktigt att det fanns en professionell känsla i lokalerna. Det skulle inte vara någons hem, inte vara en plats där de roller och värderingar som finns hemma följer med. De normer och värderingar som finns på fritidsgården ska vara de som fritidsledarna förmedlar utifrån sitt professionella uppdrag, och det måste lokalen visa.

För att åstadkomma en mötesplats för alla ville konstnärerna tona ner den maskulina miljön utan att för den skulle göra den den utpräglad feminin. Miljön skulle vara könsneutral och verksamheten genusmedveten, Funkabo fritidsgård skulle vara genusmart! Dessa grundläggande begrepp var kärnan i förändringen:

HELHET: Vi ville skapa ett helhetsuttryck på gården där ljus, färg, form, miljö och verksamhet skulle hänga ihop. Detaljer och helhet spelar roll och gör skillnad.

INKLUDERING: Bland fritidsgårdens besökare och de besökare vi ville locka dit finns fler grupperingar och identiteter än tjej-kille. På fritidsgården ville vi att alla skulle känna sig välkomna, oavsett vem du är eller hur du identifierar dig själv.

KREATIVITET: Genom den förändrade miljön och arbetssättet ville vi främja organiserad, skapande verksamhet men även ge möjligheter till spontana, konstnärliga uttryck.

ÖPPENHET: Genom den förändrade miljön ville vi ge möjligheter till normbrytande val och möjligheter till prova nytt.

DELAKTIGHET: Varje ungdom som besöker Funkabo fritidsgård ska känna sig delaktig och sedd, och kunna göra fritidsgården till sin.

KÖNSNEUTRALITET: Könsneutrala rumsnamn, färger, möblering och aktivitetsbenämningar skulle motverka begränsande könskoder. Vi plockade bort tydliga maktsymboler och andra former av stereotypa budskap, till exempel i form av information, affischer, bilder och språkliga uttryck.

TRYGGHET: Vi ville skapa en trygg miljö, en plats där man kan slappna av och kunna vara sig själv. En trygg miljö är även en miljö där man blir sedd och där folk kan se en – både bokstavligt och bildligt. Ljusa, öppna lokaler skapar trygghet och en god arbetsmiljö.

FLEXIBILITET: Fritidsgårdens utformning ska fungera lika bra kvällstid som dagtid, för stillhet och rörelse, för styrda aktiviteter och för ”häng”. Rummen ska vara flexibla och kunna användas på många olika sätt.

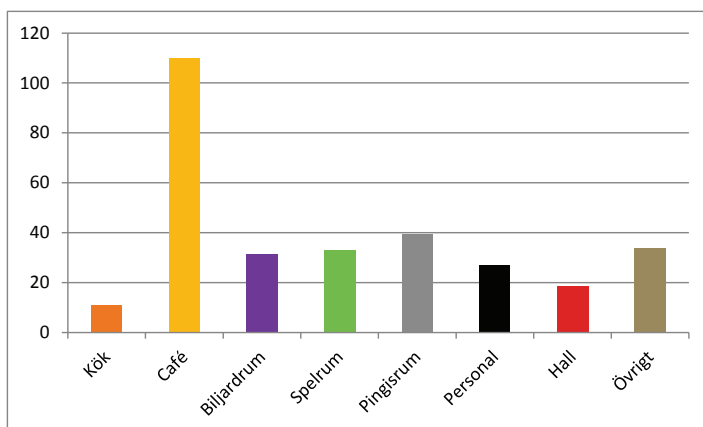
”Rätt så trött på genus
– bättre med trygghet
och tillit”
Personal man

En genusmart fördelning

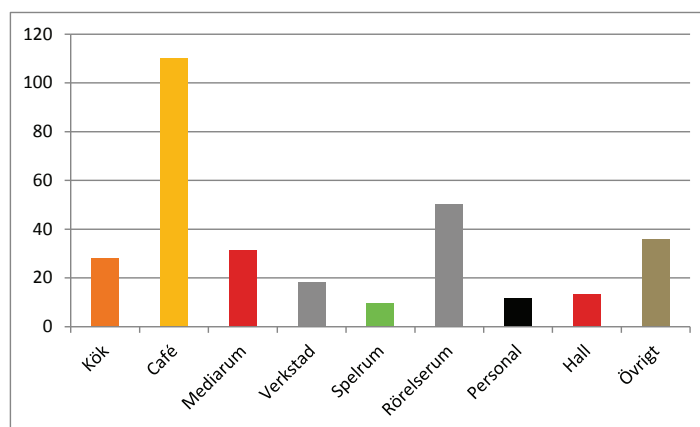
Den tidigare ytan på fritidsgården användes ganska ojämnt av pojkar och flickor, det var få aktiviteter och utrymmen som var så kallat neutrala, alltså användes ungefär lika mycket av både pojkar och flickor. Dessa ytor ville konstnärerna förstärka och utöka. De ytor som användes ojämnt ändrades och gav möjligheter till nya användningsområden och nya aktiviteter som inte var könskodade. Staplarna visar på ett visuellt sätt den förändring som gjordes av den totala ytan på Funkabo Fritidsgård.

Rummet där pingisbordet stod permanent blev ett rörelserum med ett mobilt pingisbord och med möjlighet för t.ex. dans. Biljardrummet togs bort och gav kvadratmeter till mediarium och verkstad samt en kreativ yta för spel, hantverk och samtal. Köket blev större med sittplatser för många. Spelrummet blev mindre och skapade förutsättningar för ett lugnare rum med bara spel och utan möjligheter till ”häng och spring”.

Den gamla ytan i kvadratmeter

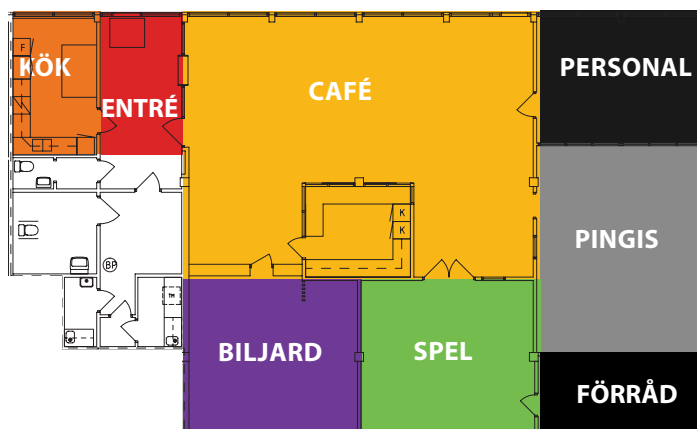
Den nya ytan i kvadratmeter

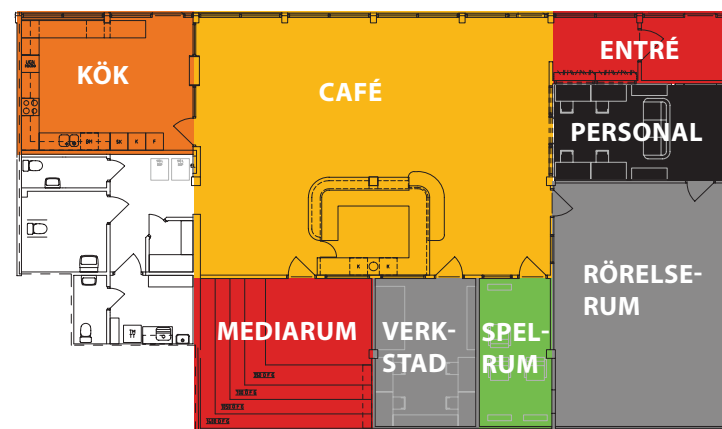
Ritningarna

Ombyggnaden innebar att entrén flyttades och blev tydligare och mer välkomnande. Köket blev större och integrerades med caféytan. Det blev färre korridorer och kortare transportytor utan att ta bort möjligheten för killar och tjejer att successivt göra gården till sin. Förändringen innebar mer fokus på media, kultur och samvaro och mindre på spel, biljard och pingis. Personalrummet blev mindre men mer funktionellt.

Den gamla ytan

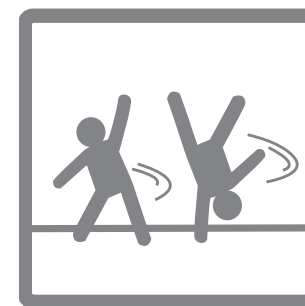
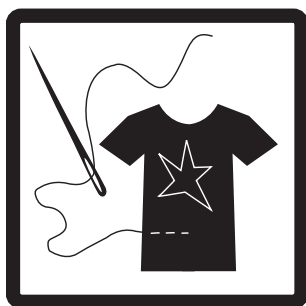
Den nya ytan

*”Det känns som att det finns mer för tjejer att göra på gården nu än innan. Men det är ju roligare för oss också nu”
Besökare kille*

Symbolerna

Den traditionella bilden av fritidsgård belastas med en hel del fördomar och stereotyper. En viktig del i konstnärernas arbete med att ta fram ett helhetsperspektiv och en konstnärlig gestaltning var att motverka den traditionella bilden. Tanken med symbolerna var att skapa enkla och tydliga bilder över vad ungdomar kan göra inne på gården, så att de redan utifrån ska våga sig in, få lust att gå in. Symbolerna visualiserar aktiviteterna i rummen och blev också ett visuellt uttryck för hela den ”nya” gården. En ny gård som gör en mängd aktiviteter och spännande möten möjliga.

FÖRE OCH EFTER

ANALYS

Redan på den gamla fritidsgården såg vi att köket var en central plats där både killar och tjejer gillade att vara, att baka och att laga mat. Det var en fungerande könsneutral verksamhet, lika många killar som tjejer tyckte att det var kul. Då var det synd att köket var så litet, ungdomarna fick knappt plats att jobba.

FRÅN LITET KÖK TILL STORT **KÖK**

FÖRE

IDÉER

Vi ville lyfta fram och synliggöra det som händer i köket som en rolig verksamhet där fler kunde vara med och delta, och att det blev ett öppet rum. Köket kan man också samlas i för olika aktiviteter, man behöver inte alltid baka och laga mat. Det är mysigt att sitta i ett kök, och nu finns det utrymme för det. Det köket som är nu är nästan dubbelt så stort som det förra och köket har nu även en mötesfunktion. Vi ville att rummen skulle vara flexibla och kunna innehålla flera sorters verksamheter.

Golvet i köket är orange. Färgen ger ett varmt intryck och signalerar lust, glädje, intensitet och värme. Färgen stimulerar kreativitet och matlust. Det är ett stort rum med fokus på arbetsytor. Det finns en enhetlighet med rena former som ger en hög trivselfaktor. Köket är en positiv plats att vara i.

GENUSSMART

Köket är ett neutralt område som både pojkar och flickor "äger" och använder på lika villkor, och aktiviteter i köket lockar både flickor och pojkar. Ett stort, öppet kök gör det möjligt att delta på lite avstånd, att kanske först betrakta det som sker för att sedan ge sig in i aktiviteten. Då finns möjlighet att våga prova på nytt. Köket blev en neutral arena som skapar bra möten mellan tjejer och killar.

ANALYS

Det stora, centrala rummet var väldigt tillstängt. Det fanns en liten kiosk som ungdomar fick söka sig till. Den klassiska soffan fanns här, och det vi ville var att tjejer och killar skulle slippa komma in här och bli uttittad med en gång av dem som satt i soffan. Därför flyttade vi även entrén.

FÖRE

FRÅN KIOSK TILL HJÄRTA

IDÉER

Rummet är stort och öppet, här ska besökarna kunna ta en plats och bli en del av ett sammanhang, inte bara bli uttittad. Ett soffhörn togs bort och fick ge plats åt fler sittplatser i form av bås. Tanken med båsen är att man ska kunna sitta lite avskilt och ändå med i det stora sammanhanget. Höjden på båsens rygg är medvetet anpassat så att de som sitter i båsen syns. Det ska inte finnas några undanskymda vrår. Rummet är utgångspunkten för verksamheten och därför har vi arbetat medvetet med att samla all information på ett ställe. Vi ville skapa enhetlighet, tillgänglighet och det blev en stor griffeltavla, som hela tiden förändras och är så flexibel så som vi ville att hela gården skulle vara. Både ungdomar och personal skriver där. Förut satt det lappar med information lite varstans, vilket gav ett rörigt intryck.

Golvet är varmt solgult, en glad och neutral färg som blev gårdens signum eftersom den lyser ut genom de stora glaspartierna ut mot vägen och entrén. Den gamla kiosken blev en öppen och tillgänglig bardisk, hjärta, där det alltid finns en personal. Hjärtat är utgångspunkten för de aktiviteter som ungdomarna kan välja. Väggen till hjärtats disk är ett resultat av en workshop för att skapa delaktighet med ungdomarna. De har illustrerat temat idoler och förebilder.

GENUSSMART

Gårdens verksamhet utgår från hjärtat, och därifrån har personalen uppsikt över hela gården, vilket skapar trygghet, både för personal och för ungdomarna. Placeringen av båsen skapar förutsättningar för tjejer och killar att blanda sig och att gruppera sig på olika sätt – sittplatserna är både jämlika och jämställda. Båsens placering ger en ökad rörlighet utan att förstärka upplevelsen av ”catwalk” eller spring i korridorsliknande stråk. Ett stort bord i ena hörnet skapar möjlighet till styrd samvaro, kring spel, samtal och hantverk, vilket uppskattas av både tjejer och killar.

ANALYS

Det fanns en del stängda rum förut. Då kunde det pågå saker i rummet som man inte hade valt själv eller som inte kändes bra, och det kunde göra att man inte ville gå in där. Tidigare togs hela det här rummet upp av ett biljardbord. Rummet användes mest av killar.

FRÅN BILJARDDRUM TILL **MEDIARUM**

FÖRE

IDÉER

In till alla rummen är det fönster, för att man lätt ska kunna se personalen och för att personalen ska kunna se vad som händer. Det är för att man ska kunna känna sig trygg, man är ifred men inte osynlig.

Varje rum måste stå för någonting, rummet ska signalera vad du kan göra här. I det här rummet har vi valt rött, både för att anspela på biograf, på teater. Man känner igen sig i den röda färgen. Trappans form gör att man kan sitta på ett annat sätt, sitter det någon där uppe kan man sätta sig nedanför. Man kan sitta nära men ändå inte bredvid. Nu kan många fler vara delaktiga i det som händer, det får plats fler.

GENUSSMART

Rummets utformning ger möjligheter till en bredare verksamhet – film, teater, läsning, umgås, hänga – aktiviteter utan könskodning. Trappans utformning ger flexibilitet när det gäller hur man kan sitta, var man kan sitta, hur många man kan sitta och hur nära. Vi ville också förstärka kopplingen mellan fritidsgård och kultur – film – läsning. Rummet kan också användas som samlings-, föreläsnings- och mötesrum.

EFTER

ANALYS

Entrén till gården var inte särskilt välkomnande. Genom glasväggen kunde alla se och bedöma den som kom in – en läskig känsla för den som är ny. Att bli uttittad i entrén var något som särskilt tjejer uttryckte var obehagligt.

Förut tog besökarna inte av skor och jackor. Det visade sig att de hade på sig jackorna för att de var dyra och man var rädd att bli av med dem.

FRÅN HALL TILL ENTRÉ

FÖRE

IDÉER

När vi gjorde om entrén ville vi också att det skulle kännas lite speciellt, lite röda mattan. Vi ville att man skulle känna ”wow, vilken häftig miljö”.

Här har vi ett öppet galleri, där man ska kunna visa upp sina saker som man skapat. Väggen är målad med griffeltavelfärg, så att man redan här ska kunna visa vad som händer på gården och locka in besökarna. De ska få känslan ”går jag in här kan jag få bli del av detta”. Griffeltavlan gör att väggen blir levande och föränderlig, det ska vara ungdomarnas verk.

Det fanns ett behov av att kunna förvara sina saker och att kunna låsa om dem, vilket vi löste med skåp i hallen. Tar man av sig skor och jacka blir det en mer jämställd miljö eftersom jackor och skor ofta fungerar som statussymboler. Har du skor och jacka på är du dessutom på genomresa – inte framme. En person som när som helst kan resa sig och gå visar att den har något ”coolare” ställe att vara på och får högre status än den som stannar kvar.

GENUSSMART

En bred och bra upplyst entré skapar trygghet. I entrén ska man kunna smyga in eller göra entré, beroende på vad man själv känner. Att samtliga besökare hänger av sig ytterkläder skapar en mer jämställd miljö och tar bort maktsymbolerna i märkeskläder och märkesskor.

ANALYS

Även här fanns ett stängt rum, som mest användes av killar. Här handlade det inte bara om att delta i aktiviteten pingis, utan här fanns även åskådare vilket gjorde att man lätt kände sig uttittad och tröskeln till att våga sig på aktiviteten blev högre. Den blå färgen gjorde att rummet kändes kalt och ogästvänligt. Hela rummet togs upp av ett pingisbord och det fanns små möjligheter att göra något annat än att spela pingis eller titta på.

FRÅN PINGIS- RUM TILL RÖRELSE- RUM

FÖRE

IDÉER

Inspirationen till rörelserummet kom från scenskolor, där arbetar man i mörka rum för att just kroppen ska synas när man är i rörelse. Det mörka rummet skapar lust att sätta färg genom det man gör, med rörelsen i fokus. De dämpade tonerna ger ett lugn även om man är många. Spegeln blev viktig, den gör rummet professionellt.

GENUSSMART

Rummets flexibilitet öppnar möjligheter för många typer av aktiviteter, som kan locka både tjejer och killar. Rummet med dess avskalade möblering sätter fokus på själva aktiviteten och skapar mindre möjligheter att "titta på".

ANALYS

Om man ville pyssla på Funkabo fritidsgård fanns det inget särskilt utrymme och ingen ordnad verksamhet för detta. Det lilla material som fanns att pyssla med var utspritt över hela gården, utan någon särskild tanke.

FRÅN PYSSEL TILL VERKSTAD

FÖRE

PYSSELLÅDA

IDÉER

En av de viktigaste tankarna när vi gjorde om gården var att vi ville ha mer aktivitet, skapa förutsättningar för att göra pyssel till något professionellt och kreativt och mindre ”häng”. Eftersom vi ville fokusera på att främja ungdomars kreativitet skapade vi ett särskilt rum för detta, med både styrd, skapande verksamhet och möjlighet till plötslig inspiration. Nu har vi gjort det här rummet till en verkstad, med massor av olika material. Ordet verkstad valde vi för att göra ordet mer genusmedvetet än till exempel pysselrum eller systuga, och bredare än ateljé. Vi ville neutralisera begreppet pyssel och ge lite mer tyngd och status för aktiviteten. Här ville vi ha ett neutralt rum så att materialen och det som skapas syns.

GENUSSMART

En styrd, kreativ verksamhet underlättar för pojkar och flickor att göra normbrytande val och ger inspiration som kan locka fram kreativitet och konstnärlighet.

ANALYS

Spelrummet var ogästvänligt möblerat och var ett rum som man inte kunde se in i. Det var många läskiga och könsstereotypa affischer med ett hårt uttryck. Killarna dominerade även här, och vissa grupper "ägd" rummet så att andra inte vågade sig in. De som spelade kunde ha en stor publik.

FÖRE

FRÅN SPELRUM TILL SPELRUM

IDÉER

Fokus ska vara på att spela. Rummet ska kännas välkomnande för dem som aldrig har spelat men är nyfikna, man ska våga gå in hit och prova ett spel. Men här måste personalen vara med och hjälpa till, så att inte vissa grupper ska kunna äga rummet.

Grönt ville vi ha det här, därför att det skulle kännas aktivt och nyfiskt. Alla väggarna på gården är vita, vi vill lämna dem orörda för att verksamheten ska kunna synas på väggarna. I det här rummet är det ganska skönt att det är vita väggar, att det inte är belamrat med en massa saker utan att man kan fokusera framåt mot det man ska göra.

GENUSSMART

Rummet är numera könsneutralt utan maktsymboler på väggarna. Spelandet har förändrats från att vara en publiksport till en aktivitet där man själv måste delta eftersom rummet nu är mindre och inte rymmer så många åskådare, vilket gör att fler vågar prova.

EFTER

AVSLUTANDE TANKAR

Vårt projekt, som innebar att bygga om och införa en genusmart fritidsgård, är avslutat. Men arbetet med att upprätthålla en genusmart fritidsgård är långt ifrån färdigt. Blir det någonsin det? Nej, jämställdhet är något som vi måste träna på hela tiden. Vår utmaning i framtiden är att fortsätta utveckla arbetet och säkra hållbarhet för en genusmart fritidsgård. Vi som har gjort den här metodboken hoppas att du som håller den i din hand har glädje av den i ditt arbete. Det här är våra sammanfattande råd till dig som vill påbörja förändringsprocessen.

- Ta reda på om det finns ett jämställdhetsproblem. Lägg tid och kraft på ordentliga kartläggningar och jämställdhetsanalyser.
- För att skapa delaktighet måste det finnas tydlig kommunikation mellan aktörerna i projektet. Det är viktigt att hela tiden informera om processen.
- Ledningens, både chefs och politikers, engagemang och stöd är nödvändigt.
- Bestäm tidigt vem som äger frågan och utse tydliga roller och ansvarsområden.
- Ha en tydlig målbild klar från början, men kom ihåg att det finns många vägar att nå målet. Processen är viktig, var flexibel och fånga upp det som händer på vägen.
- Låt arbetet ta tid och var tydlig med att det kommer att ta tid.
- Avgränsa! Hellre en liten förändring som ger god effekt än stora visioner som det inte blir något av.

Effekterna av att genomföra ett genusmart arbete har hos oss blivit:

- Bättre psykosocial arbetsmiljö för personal
- Fritidsledarrollen har utvecklats och stärkts
- Bättre fysisk och psykosocial miljö för tjejer och killar med mindre bråk, stök, mobbning och kränkningar
- Förändrat arbetssätt som bygger på en gemensam värdegrund och ett genusmedvetet förhållningssätt
- Verksamheten har utvecklats med fler kreativa och genomtänkta aktiviteter
- Mer jämställt besökarantal.

GENUSSMART SÅKLART!

43 %
av besökarna är tjejer

Så kan det vara.

HEJ KOLLEGOR!

Innan vi satte igång vårt jämställdhetsarbete så var pojkarna i majoritet på vår fritidsgård. Det är något som också kännetecknar många andra fritidsgårdar. Detta färgade i stor utsträckning vår uppfattning om vilka aktiviteter som genomfördes, hur fritidsgården skulle se ut och hur verksamheten skulle bedrivas. Eftersom fritidsgården saknade ett enhetligt ”tänk” kring miljön, så hade vi varit vana vid att skapa en verksamhet baserat på hur vi trodde att ungdomarna ville ha det. Vi eftersträvade en vardagsrumskänsla. Fritidsgården blev snabbt eftersatt och nedsliten. Det saknades respekt för fritidsgårdens lokal och tillslut även för personalen. Vi blev uppmärksammade på att vi hade en snedställd verksamhet och vi kände att vi hade tappat kontrollen över fritidsgården. Det var inte längre en attraktiv plats att besöka för någon, än mindre att arbeta på. Vi hade nått vägs ände!

Att tänka och arbeta på ett genusmart sätt var till en början svårt, vi blev ständigt påmind om när vi både tänkte och agerade på ett ”icke genusmart sätt”. Till exempel hälsade vi slentrianmässigt med fraser som ”Hej killar” och ”Hej tjejer”! Vi såg inte individen utan ofta gruppen. Nu är det viktigt för oss att lära oss namnen på ungdomarna och säga ”Hej” i kombination med namnet på varje person.

Under arbetet med att ta fram och utveckla ”Kalmarmodellen” genomgick arbetslaget en positiv process. Vi som grupp började dra åt samma håll. Inledningsvis var arbetslaget splittrat i förhållande till kunskap och tankar kring jämställdhet. Som individer hade vi olika uppfattningar om hur vi skulle integrera genus i arbetssättet. Viktigt för oss var att våra chefer stod bakom oss samt att det var politiskt förankrat. Vi hade tid för utbildning och planering, processer som gick hand i hand, vi hade tid att diskutera olika förhållningssätt.

Nu är gården byggd utifrån en vision om att en fysisk gestaltning kan ändra beteende. Idag har vi fräscha och ändamålsenliga lokaler, vilket är en viktig del av att arbeta på ett genusmart sätt, och vi har

jämställdhet som genomsyrar de dagliga rutinerna. Mötet mellan ledare och ungdom är idag mycket mer genomtänkt och respektfullt, då det är individen som står i centrum. Vi har en verksamhet där alla aktiviteter sker utifrån ett genustänk. Genusmart för oss är att se personen bakom ”genus” och försöka att utmana till att prova normbrytande aktiviteter. Vi vill ju berika individens utveckling!

Konkret betyder det, bland annat, att gården är fri från ytterskor och jackor. Före ombyggnationen hade vi problem med att ungdomarna gärna satt med fötterna på bordet, vilket inte var så trevligt. Skor och ytterkläder är också en statusmarkör som förstärker ett maktperspektiv. Vi fick ett rum byggt som en trappa där ungdomar sitter varierat men jämlikt på olika plan med kuddar och säckosäckar som dessutom är lätta att hålla rent istället för i en soffa som kan vara svår att hålla fräsch.

Vi satte också nolltolerans vid ”skojbråk” och sexistiska ord eller att man kallar varandra för olika saker. Vi är tydliga med att berätta varför vi har nolltolerans. Det kan vara så att tredje parten inte tycker det är välkommande att två personer bråkar med varandra.

Vi arbetade fram en dagbok som vi fyller i vid varje kvällsstängning. Den påminner oss om hur vi har arbetat och den tar vi med oss då vi har vårt personalmöte en gång per vecka. En gång i månaden fyller vi i hur vi har fördelat vår arbetstid. Det är ett bra verktyg för att bli påmind om vad man gör och hur man fördelar tiden. Vi använder oss också av enkätfrågor en gång per termin. Dessa använder vi bland annat för att se om våra besökare anser att gården är en trygg plats att vara på, vad de anser om vårt bemötande och om aktiviteter passar individen.

Idag har ungdomarna på gården ett större inflytande på aktiviteter och dess utformning, och vi är samtidigt väldigt tydliga gentemot ungdomarna om att jämställdhet ska genomsyra allt det som ungdomarna planerar. Vi pendlar mellan att leda och coacha ungdomar – istället för att vara polis och ordningsperson. Till exempel har vi nära samarbete med fritidsgårdsföreningar, av ungdomar för ungdomar. Där ger vi stöd och hjälp i hur de driver föreningarna demokratiskt. Att ge ungdomarna förutsättningar för att driva projekt, har gett fritidsgården en större mångfald av aktiviteter. Detta har utvecklat både ungdomarna och oss som arbetslag.

Arbetsverktygen i ”Kalmarmodellen” har gett oss verktyg på olika plan, hur vi planerar, driver och utvärderar vår egen verksamhet. Detta tillsammans med en genomtänkt fysisk miljö har gett ungdomarna en bättre fritidsgård och vi som personal har fått en bättre och mer strukturerad arbetsmiljö. Det har också, i vår närmiljö, skapat en medvetenhet om att av vår verksamhet är viktig och betydelsefull. Lycka till med genusarbetet och hör gärna av er till oss så kan vi utbyta idéer och tankar.

Personalen på Funkabo Fritidsgård

Grafisk idé och produktion Renee Hyckenberg Backman
Fotograf där inget annat anges Jan Magnusson

Kalmar kommun

WWW.KALMAR.SE